

RECHT OP INFORMATIE EN TOEGANG TOT DE GESPECIALISEERDE OPVANGCENTRA

INFORMATIEPLICHT EN EERSTELIJNSDIENSTEN

Een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel moet volgens internationale en Europese bepalingen afdoende worden geïnformeerd over de bestaande hulpmatregelen en vrij kunnen beslissen daar al dan niet op in te gaan.

Zowel de politie als de inspectiediensten zijn belangrijke actoren bij het detecteren van potentiële slachtoffers van mensenhandel en bij hun doorverwijzing naar gespecialiseerde hulpdiensten. Het informeren van slachtoffers is daarom cruciaal.

De verschillende situaties in de detectiefase vormen de sleutelmomenten voor het informeren en het doorverwijzen van de slachtoffers. Het succes van de multidisciplinaire samenwerking tussen de eerstelijnsdiensten en de gespecialiseerde centra mensenhandel vormen de belangrijkste basisvoorwaarde voor de vervulling van de informatieplicht tegenover de slachtoffers.

Wanneer een slachtoffer van mensenhandel niet wordt gedetecteerd, loopt het een risico in een gesloten centrum te worden geplaatst met het oog op repatriëring. Dit probleem doet zich vooral voor in het kader van controleacties door de politiediensten.

Een ander probleem is de effectieve toegang van slachtoffers tot de gespecialiseerde centra omwille van de afstand tussen de plaats waar het slachtoffer is aangetroffen en de locatie van de opvangcentra. Slachtoffers van mensenhandel die in de nabije omgeving van een gespecialiseerd centrum gedetecteerd worden, krijgen vlot fysieke toegang tot de gespecialiseerde centra en kennen geen bijkomende drempel tot het slachtofferstatuut omwille van transportproblemen. Bij slachtoffers die in afgelegen regio's gedetecteerd worden, is dit niet steeds het geval.

AANBEVELINGEN

De inspanningen moeten voortgezet en geïntensiveerd op het vlak van opleiding van alle diensten die mogelijk in contact kunnen staan met vermoedelijke slachtoffers.

Ook een betere kennis van de multidisciplinaire omzendbrief bij de eerstelijnsdiensten inzake hun informatieplicht, is noodzakelijk.

De Interdepartementale Coördinatiecel zou een praktische en dynamische tool voor de eerstelijnsdiensten moeten ontwikkelen over de plicht om vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel te informeren.

VOORBEELDEN

In de praktijk kan vastgesteld worden dat de detectie en het informeren van slachtoffers bij dergelijke controleacties in diverse gevallen succesvol was maar in vele andere gevallen ook moeilijk en soms zelfs erg problematisch.

In een **bouwdossier van een palettenbedrijf** hebben verschillende Bulgaarse slachtoffers zich spontaan aangeboden bij de lokale politie met een handgeschreven briefje waarin ze hulp vroegen. In hun eerste gesprek in gebrekkig Duits stelde de politie mogelijke indicaties van mensenhandel vast. Ze legden de slachtoffers de meertalige slachtofferbrochure voor met basisinfo over het hulpaanbod en het slachtofferstatuut. De lokale politie contacteerde de referentiemagistraat en de gespecialiseerde opvangcentra mensenhandel die hen verder begeleidden. De slachtoffers legden dan verklaringen af die de start waren van het onderzoek. Deze correcte toepassing van de informatieplicht leidde tot een veroordeling en een effectieve schadevergoeding van de slachtoffers.

Een **Thais dossier van seksuele uitbuiting** is een voorbeeld van **bad practice**. De slachtoffers kregen na een controleactie geen voorstel om in het slachtofferstatuut te stappen en werden voor onwettig verblijf aangehouden en overgebracht naar een gesloten centrum met het oog op hun verwijdering. Het proces-verbaal over de aanhouding van de slachtoffers bevatte als bijlage het officieel document 'Administratief verslag vreemdelingencontrole' van de eerstelijnsdiensten. Hierin werd negatief geantwoord op de vragen of er aanwijzingen van mensenhandel waren en of er contact opgenomen werd met een gespecialiseerd centrum mensenhandel. Verder meldde het verslag op de vraag over de aangetroffen omstandigheden: 'controle massagesalon – huis van ontucht'; bij de vraag over de aard van de feiten: 'zwartwerk, geen arbeidskaart'; bij de vraag over reden verblijf: 'prostitutie, economische redenen'.

MIDDELEN

Strijd tegen mensenhandel moet terug een prioriteit worden op het terrein waarbij prioritair aandacht gegeven wordt aan de slachtoffers. Hiervoor moeten de eerstelijnsdiensten en magistraten de noodzakelijke middelen krijgen.

Die informatieplicht kan uiteraard enkel worden nagekomen als de politie- en inspectiediensten over voldoende middelen en budgetten beschikken. Die schieten de afgelopen jaren echter ruimschoots tekort. Zo kunnen de politiediensten de laatste tijd bij controleacties geen bijstand meer geven aan de sociale inspectiediensten door capaciteitsgebrek. Ook de ECOSOC-teams van de inspectiedienst van de RSZ hebben onvoldoende middelen. De laatste jaren wordt het personeel dat de dienst verlaat niet meer vervangen. Een federaal magistraat luidde hierover ook al een alarmsignaal in een interview met de juristenkrant.

Myria beveelt de regering aan om voldoende menselijke en financiële middelen vrij te maken en toe te kennen aan de politie- en inspectiediensten, om van de strijd tegen mensenhandel een echte prioriteit te maken, en niet alleen op papier.

BELANG VAN EEN FINANCIËEL ONDERZOEK

AANPAK VAN FINANCIËEL ONDERZOEK

De drijfveer van mensenhandelaars is maximaal profijt te verwerven. Om mensenhandel effectief te kunnen bestrijden moet men het hart van het misdaadsysteem zelf treffen; zijn geldstromen. Een gedegen financiële analyse is onontbeerlijk. De drooglegging van de geanalyseerde geldstromen is dan ook het ultieme wapen om het crimineel systeem lam te leggen. Het is daarnaast ook een belangrijke manier om een effectieve compensatie van slachtoffers mogelijk te maken.

Bij de start van een mensenhandeldossier moet er onmiddellijk een financieel onderzoek worden opgestart. Immers, zodra de verdachten vermoeden dat er een onderzoek loopt, proberen ze hun goederen te verbergen of te verplaatsen, of laten ze hun bedrijf failliet gaan zodat inbeslagname van goederen in een latere fase van de procedure onmogelijk wordt. Daarom is het belangrijk bij de start van een onderzoek een “plukteam” in te zetten en zoveel mogelijk goederen in beslag te nemen. Bij de eerste huiszoekingen moet het verder alle sporen naar het crimineel vermogen ter plaatse kunnen onderzoeken en bevroren. Het crimineel vermogen van de verdachten kan daarnaast opgespoord worden met verschillende onderzoeksmiddelen zoals telefoontap en het analyseren van geldtransfers. De telefoontap kan gebruikt worden om vastgoed en illegale geldkoeriers te traceren.

Internationale samenwerking: Een goede internationale samenwerking en een uitgebreid financieel onderzoek zijn de meest effectieve manieren om de netwerken te treffen en financieel droog te leggen. Zo’n aanpak past in een internationale ketenaanpak waarbij alle schakels hun rol moeten spelen. Als een schakel ontbreekt of faalt, breekt de ketting.

Aanbeveling: Voer uitgebreide financiële onderzoeken om slachtoffers te kunnen compenseren, om bijkomende objectieve bewijselementen te verzamelen en ook om netwerken te ontmantelen.

BELANG FINANCIËEL ONDERZOEK VOOR NETWERKANALYSE

Financiële onderzoeken kunnen zelfs nuttig zijn als het crimineel vermogen van de verdachten al verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden. Het is een belangrijk instrument om het volledige netwerk in beeld te krijgen en te ontmantelen. Door de relatiepatronen tussen de geldtransacties te volgen kunnen de verdoken leiders van de criminele netwerken, die zich op de achtergrond situeren, en hun contactpersonen op het legale maatschappelijke niveau getraceerd worden.

In een **Roemeense dossier** kon op basis van een bankonderzoek worden aangetoond dat de mensenhandelaars in België bijna alle winsten uit de uitbuiting van prostitutie naar hun vader in Roemenië verstuurden, waar deze laatste het geld investeerde in vastgoed. De telefoontaps bevestigden dit. Op basis van het financieel onderzoek kon ook een van de belangrijkste organisatoren in Roemenië worden vervolgd.

VOORBEELDEN

Onderzoek met plukteam

Een **Roemeens dossier van seksuele uitbuiting** met een inbeslagname van 512.066 euro toont duidelijk de rol en meerwaarde van plukteams voor een vermogensonderzoek. Een PV van de speurders van dit team aan de onderzoeksrechter luidde als volgt:

“Vanuit deze vaststellingen lijkt het bestaan van een crimineel vermogen reëel. Met uw akkoord zal door onze diensten een verder doorgedreven financieel onderzoek gebeuren op de relevante entiteiten uit het dossier. Om zo snel mogelijk zicht te krijgen op de omvang en locatie van het crimineel vermogen, met het oog op inbeslagname om onttrekking door beklagden te voorkomen, lijken volgende onderzoeksverrichtingen nuttig:

- nazicht nationaal kadaster op het bestaan van eigendommen op naam van B, ...;
- nazicht van het fiscaal dossier naar legale inkomsten van B, ...;
- navraag bij alle financiële instellingen naar het bestaan van rekeningen op naam van B, ...;
- nazicht bij de agentschappen voor geldtransfers naar ontvangen of verzonden gelden;
- via de geijkte kanalen nazicht te verrichten of B, ... over gelden of waarden beschikken in Roemenië en Portugal.”

Onderzoek met telefoontap naar illegale geldkoerier

In het **Nigeriaanse dossier van seksuele uitbuiting ‘Mama M.’** werd door middel van telefoontap vastgesteld dat een Afrika Shop gebruikt werd als draaischijf voor frequente verzendingen van cashgeld naar Nigeria. Om de twee weken reisde de geldkoerier met het verzamelde cashgeld (25.000 à 35.000 euro, verborgen in hun bagage) naar Nigeria. In Nigeria beheerde deze een winkel waar de begunstigden zich aanboden en de overeengekomen som uitbetaald kregen. Ze rekende een commissie aan van 10 % op elk verzonden bedrag. Op basis van de afgeluisterde gesprekken stelde de rechtbank vast dat op deze wijze minstens driemaal illegaal geld werd getransfereerd. De rechtbank sprak hierop een verbeurdverklaring uit van 27.500 euro.

BELANG FINANCIËEL ONDERZOEK VOOR BEWIJSVERGARING

Financiële onderzoeken zijn een manier om objectieve bewijzen te verzamelen, en vormen een belangrijke meerwaarde zelfs als het crimineel vermogen verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden. De rechtbank verwijst in haar gerechtelijke uitspraken geregeld naar de bewijselementen van het financieel onderzoek om de beklaagde te veroordelen. Bij sommige uitbuitingsvormen kan het financieel onderzoek de belangrijkste bewijslast vormen voor mensenhandel. Bij dossiers van **mensenhandel met het oog op uitbuiting van de bedelarij** vormt het financieel onderzoek het zoeken en verzamelen de kern van het bewijsmateriaal. Een belangrijk element om hierbij te bepalen of er sprake is van mensenhandel is het afgeven door de slachtoffers van het gebedelde geld aan een derde persoon. Zo konden politiemensen tijdens een observatie vaststellen hoe de bedelaars het bedelgeld opgerold in een sigarettenpakje afgaven aan een derde persoon. Hiervan werden verschillende foto’s als bewijsmateriaal opgenomen in het dossier.

RECHT OP JURIDISCHE BIJSTAND

JURIDISCHE BEGELEIDING EN VERTEGENWOORDIGING

- De Europese instrumenten stellen dat slachtoffers van mensenhandel onmiddellijk toegang moeten krijgen tot juridisch advies en, afhankelijk van de rol van de slachtoffers in het betrokken rechtssysteem, tot vertegenwoordiging in rechte, o.a. met het oog op een vordering tot schadevergoeding.
- De juridische begeleiding door de gespecialiseerde centra laat toe om slachtoffers hun rechten uit te leggen en hen te begeleiden doorheen de strafrechtelijke procedure (verhoren, informatie over gevolg, steun, enz.). De centra stellen aan de slachtoffers ook de bijstand van een advocaat voor, met het oog op een aanvraag voor schadevergoeding.
- Doorgaans wordt een advocaat aangesteld wanneer de zaak zich in de eindfase bevindt. De snelle toewijzing van een advocaat laat toe dat slachtoffers naar behoren vertegenwoordigd worden in de procedure en hun belangen beter te behartigen (klassering zonder gevolg van een dossier, verzoek tot confrontatie door de advocaat van de dader, of indien zij snel naar hun land van herkomst willen terugkeren). Slachtoffers kunnen in dat geval ook met kennis van zaken beslissen of zij zich al dan niet burgerlijke partij stellen om toegang te verkrijgen tot het dossier en zo nodig bijkomende onderzoeksdaten te vragen.
- Met een vroegtijdige toewijzing wordt ook vermeden dat de advocaat op de zitting van de raadkamer te horen krijgt dat het om een lijvig dossier gaat en hij dus geen tijd meer heeft om het op een behoorlijke manier in te studeren om de belangen van het slachtoffer optimaal te kunnen behartigen

GRATIS JURIDISCHE BIJSTAND

Het financiële aspect vormt een groot struikelblok voor een burgerlijke partijstelling.

Door gebrek aan middelen om de advocaten te kunnen betalen, doen de centra beroep op advocaten in kader van de juridische bijstand. Het slachtoffer zal over dergelijk advocaat kunnen beschikken indien hij of zij aan de voorwaarden voldoet.

Onderzoeken naar mensenhandel nemen veel tijd in beslag. Het gebeurt dat een zaak pas na enkele jaren wordt afgerond. In dergelijke gevallen is het waarschijnlijk dat het slachtoffer een baan heeft gevonden en niet langer voldoet aan de voorwaarden voor rechtsbijstand om in aanmerking te komen voor een pro deo advocaat. Het slachtoffer wenst soms ook verder te gaan of andere financiële prioriteiten hebben.

Slachtoffers van mensenhandel vormen een bijzondere categorie van rechtszoekenden.

VOORBEELD BIJKOMENDE ONDERZOEKSVRAGEN (P. 45)

Het gebruik maken van de mogelijkheid om bijkomende onderzoeksdaten te vragen was wel een succes in een **dossier van een clandestien textielatelier** met Syrische slachtoffers waarin de zaakvoerder werd veroordeeld voor mensenhandel.

In het kader van een verzoek tot het stellen van bijkomende onderzoeksdaten, vroeg Myria dat experts konden getuigen. Dit leverde belangrijke bijkomende bewijselementen op, naast de verhoren, het telefonie-onderzoek en financiële analyses. Deze experts verklaarden in hun getuigenis op basis van hun ervaringen dat er duidelijk sprake was van ernstige werkoverlast die tot een uitbuitingsituatie had geleid. Normaal zijn er voor het dagelijks sorteren van 2.000 kilogram kleding vijf of zes personen nodig, in dit dossier moest één tewerkgestelde alleen deze hoeveelheid werk verrichten.

AANBEVELINGEN

- **Slachtoffers van mensenhandel snel de bijstand van een advocaat aanbieden**
- Laat slachtoffers van mensenhandel, van wie het statuut aanvankelijk was erkend na de eerste verklaringen voor justitie, **voor juridische tweedelijnsbijstand in aanmerking komen tot aan het einde van de strafprocedure** door het koninklijk besluit daarover aan te passen (K.B.van 18 december 2003 over de juridische tweedelijnsbijstand)
- In de Bureaus voor Juridische Bijstand in het land **een lijst van vrijwillige advocaten die gespecialiseerd** zijn in bijstand aan slachtoffers van mensenhandel opstellen.

COMPENSATIE VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

COMPENSATIE: TOEGANG EN OBSTAKELS

Slachtoffers van mensenhandel die compensatie willen verkrijgen, moeten zich **burgerlijke partij** stellen om **schadevergoeding** te eisen. Om een effectieve toegang tot compensatie te garanderen, moeten slachtoffers vanaf het begin op de hoogte gebracht worden van de verschillende mogelijkheden, in een taal die ze beheersen. Een snelle juridische vertegenwoordiging door een advocaat kan ook bijdragen tot een adequate informatie over: de bestaande mogelijkheden, de kansen op succes en de termijnen die hiermee gepaard gaan.

Een veroordeling met schadevergoeding kan het **vertrouwen van de slachtoffers in het gerechtelijk apparaat** vergroten en het risico om opnieuw slachtoffer te worden van mensenhandel verkleinen.

Uit een analyse van de jurisprudentie blijkt dat er soms aanzienlijke schadevergoedingen worden toegekend aan slachtoffers (bv: drie Nigeriaanse slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben van de rechtbank een morele schadevergoeding bekomen voor een bedrag van 6.500 tot 12.000 euro. In een horeca dossier heeft de rechtbank 5.000 euro morele schadevergoeding en 37.763 materiele schadevergoeding toegekend aan het slachtoffer).

Er zijn echter **talrijke obstakels die het effectief verkrijgen ervan in de weg staan:**

- De feitelijke betaling van de toegekende schadevergoeding hangt af van de kredietwaardigheid van de dader en van de in beslag genomen bedragen en uitgesproken verbeurverklaringen.
- Een van de voorwaarden om in aanmerking te komen voor een financiële hulp van de Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden, bestaat erin het slachtoffer zijn geweest van opzettelijk geweld daad en “ernstige lichamelijke of psychische schade oplopen”. Slachtoffers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting krijgen te maken met een subtiele vorm van geweld, die als zodanig niet neerkomt op een opzettelijke geweldpleging, zoals geïnterpreteerd door de Commissie.

SCHADEVERGOEDING: VOORBEELDDOSSIER

VOORBEELD PALETTENFIRMA (p.58)

In een dossier van economische uitbuiting en huisjesmelkerij was de hoofdbeklaagde de zaakvoerder van een palettenfabriek die ook werd vervolgd. De slachtoffers kregen het minimumloon van 135 euro per maand en werkten hiervoor 12 uur per dag, 6 dagen per week. Ze werden gehuisvest in erbarmelijke omstandigheden. De feiten dateren van 2009-2011, de straffen werden pas na een lange procedureslag in 2019 definitief uitgesproken. Het hof van beroep van Antwerpen heeft in zijn arrest van 24 januari 2019 schadevergoedingen toegewezen aan de slachtoffers:

- Twee slachtoffers hebben elk 4.000 euro materiële schadevergoeding en 750 euro morele schadevergoeding toegewezen gekregen,
- Het derde slachtoffer heeft een materiële schadevergoeding van 2.199 euro en een morele schadevergoeding van 500 euro toegewezen gekregen.

Waarschijnlijk zullen de slachtoffers effectief kunnen vergoed worden omdat het een Belgische firma die nog bestaat

VOORBEELD ZAKENMAN (p.57)

In een dossier moest een Marokkaanse zakenman een aanzienlijke schadevergoeding betalen aan zijn slachtoffers. Het bedrag was in totaal 215.189,99 euro. Hoewel de slachtoffers ter compensatie aanzienlijke geldsommen toegewezen kregen, heeft de dader voldoende tijd gehad om ervoor te zorgen dat er geen activa meer overbleven. Hiermee had men hem nochtans kunnen verplichten de door de rechtbank gelaste compensaties te betalen. Inbeslagnames zijn er niet gebeurd. We kunnen ervan uitgaan dat de schadevergoeding aan de slachtoffers nooit is uitbetaald doordat de man zijn zaak failliet heeft laten verklaren.

AANBEVELINGEN

- **Criminele vermogens in beslag te nemen en verbeurdverklaren o. a. met het oog op een effectieve schadevergoeding van de slachtoffers.** Om een effectieve schadevergoeding van slachtoffers te vergemakkelijken, is het van essentieel belang om van bij het begin beslag te leggen op de criminele vermogensbestanddelen van verdachten door middel van een grondig financieel onderzoek. Alleen op die manier kan de rechtbank op het moment van de uitspraak het geld, dat bij wijze van compensatie in beslag is genomen, toewijzen aan de slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden.
- **Alle slachtoffers van mensenhandel een effectieve toegang tot het Bijzonder Fonds voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden aanbieden.** De Commissie voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden zou flexibel moeten zijn in haar interpretatie van het begrip “opzettelijke geweld daad” voor slachtoffers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Of een wetswijziging te overwegen zodat alle slachtoffers van mensenhandel, ongeacht de vorm van uitbuiting waar zij het slachtoffer van werden, steun uit het Fonds kunnen krijgen.